

Posudek

Vojtěch Bujárek: *V ráji čtou červíčky: Obraz Indie v poválečném Československu*, Diplomová práce, strojopis. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Praha 2024, 77 s.

Práce Vojtěcha Bujárka s poněkud neobvyklým titulem, který na první pohled vzbuzuje různé nepříjemné asociace (a mylnou představu o obsahu textu), se zabývá vnímáním Indie v Československu po roce 1945, přičemž časovou hranicí rok 1968 (resp. konec roku 1967). Autor se opírá především o dobový tisk a populárně-naučný časopis *Nový Orient*, využil také některé materiály z Archívu Ministerstva zahraničních věcí ČR. Analyzoval rovněž populární literaturu o Indii, jako např. knihu někdejšího československého konzula v Bombaji Hermana Klačka¹, nebo cestopisné knihy Hanzelky a Zikmunda včetně jejich krátkometrážního filmu o Kašimru („Zná Kašmír kašmírské látky?“) z roku 1961.

Práce je rozdělena na úvod, tři kapitoly, které se dále člení na podkapitoly, a závěr. V úvodu autor podává stručný přehled o dosavadním bádání a metodologickém přístupu své práce.

V první kapitole s názvem: „Objevení Indie – od sanskrtu k hindštině, od dávných králů k zemi ‘bez kouzel a divů’“ (s. 13-19) Bujárek analyzuje vnímání Indie v českém prostředí od konce 18., resp. počátku 19. století. Zmiňuje se také o studiu sanskrtu a později i hindštiny na pražské univerzitě. Potom přechází k vlastnímu výkladu o situaci po roce 1945, kdy mělo dojít k „zásadní změně“ v přístupu k indologickým studiím. Indologická (a vůbec orientální) studia se po roce 1945 a zejména po roce 1948 měla opírat o marxisticko-leninskou metodologii (jako ostatně veškeré společenské vědní obory), přičemž vzorem měla být koncepce orientálních studií v SSSR. Studium mělo ukázat „Indii, jaká skutečně je“, nikoliv se jen zabývat – podle názoru marxistických ideologů – idealizovaným Orientem „kouzel, divů a krásných princezen“. Výuka hindštiny neměla být změřena primárně k utilitárním cílům. Směšně (z dnešního pohledu) působí v tomto směru autorem citovaný článek „Indologie včera a dnes“ od Borise Merhauta v „Novém Orientu“ 7/1951, podle něhož „*Za první republiky se u nás vyučovalo orientálním jazykům, mezi jinými hindustánštině a bengálštině. Zřízení těchto praktických kursů bylo pro průmyslové kapitalisty výhodnou investicí, neboť jejich*

¹ KLAČKO, Herman. *Ráno v Bombaji*. Knihovnička Rudého práva. Praha: Rudé právo, 1967.
KLAČKO, Herman. *Ráno v Bombaji*. Bratislava: Smena, 1969.

zástupci mohli v Orientě daleko lépe obchodovat, když se tam dovedli dorozumět místními jazyky.“ (s. 18).

Druhá kapitola má název „Vytváření Indie“. Je věnována reflexi politiky Indie od získání nezávislosti v roce 1947 do šedesátých let. Autor ukazuje, jak pohled na politiku Indie procházel různými zvraty, které byly určovány postojem SSSR k této zemi.

V Československu byly už v meziválečném období sympatie k indickému boji za nezávislost, který byl srovnáván se zápasem Čechů a Slováků za samostatnost ČSR, byť na druhé straně existovaly oprávněné obavy, zda odchodem Britů z Indie nevznikne chaos a občanská válka. Komunisté po roce 1945 vnímali stejně jako Moskva zápas Indie jako jeden z faktorů likvidující britskou koloniální říši. Z tohoto úhlu také Rudé právo hodnotilo pozitivně vyhlášení samostatnosti Indie, krvavé srážky mezi hinduisty a muslimy považovalo za „dědictví britské koloniální politiky podle hesla „rozděl a panuj“, což bylo značně zjednodušené a schematické. Autor si všímá, jak dobový tisk podává okolností kolem vyhlášení nezávislosti Indie. Tisk si samozřejmě všímá krvavého konfliktu mezi hinduisty a muslimy a rozdělení někdejší britské kolonie na Indii a převážně muslimský Pákistán. Bujárek seznamuje čtenáře s fakty, která širšímu okruhu českých čtenářů většinou nejsou příliš známá (např. problém indických knížecích států, které se odmítaly připojit k Indii).

V době korejské války dochází ke zvratu a Indie označena za „reakční“ stát, neboť podpořila resoluci OSN umožňující zásah mezinárodních sil v Koreji. Po skončení korejské války se zase naopak Indie se svou politikou neutrality stává „přítelem“. V opakovaných válkách mezi Indií a Pákistánem jsou sympatie oficiálních československých míst podle vzoru SSSR na straně Indie, protože Pákistán byl v té době už spojencem USA a členem paktu SEATO (Pákistán z paktu vystoupil v roce 1973 a v roce 1977 byl pakt rozpuštěn). Problém bylo zaujetí postoje v krátkém konfliktu mezi Čínou a Indií. Protože konflikt začal ještě před otevřenou roztržkou mezi SSSR a Čínou, byly sympatie nejprve na straně „lidové“ Číny, však po odsouzení „čínského hegemonismu“ ze strany Moskvy se i československá politika snažila spíše o neutrální postoj.

Třetí kapitola s názvem „Kdo to maloval?“ se týká diskursu o Indii. Na jedné straně je Indie líčena jako země, která se – hlavně přičiněním pomoci socialistických států – hospodářsky rozvíjí a stává se tak „novou“ Indií, na druhé straně se objevují (např. ve filmu a knihách Hanzelky a Zikmunda) popisy nevýslovné bídy obyvatelstva, za kterou (samozřejmě) může

dědictví britského kolonialismu a vykořisťování ze strany vyspělých evropských kapitalistických států i USA.

Zajímavé jsou postřehy autora o tom, že pokud jde o indologická studia, je zde přes marxisticko-leninský jazyk prací jasná kontinuita se starším „předmarxistickým“ obdobím. Autor např. na s. 60 píše: „Přijímání jazyka komunistického diskursu v padesátých letech působí na první pohled jako jednoznačná diskontinuita, avšak pod povrchem pokračoval stále tentýž vývoj, který jsme mohli pozorovat již za první republiky. V základu tedy stále nacházíme kontinuitu“. Tato myšlenka, kterou autor podrobněji rozebírá i v závěru své práce, je nepochybně správná. Netýká se však jen indologie, ale všech společenských věd, ba dokonce i některých oblastí přírodních věd. Např. mnoho prací z oboru etnologie a etnografie získalo v padesátých letech „marxistický nátěr“ v podobě dodání marxistické terminologie, avšak ve skutečnosti pod jejím povrchem zůstal dosavadní pozitivistický či strukturalistický přístup. Stejně to vypadalo i v historické vědě. Tato praxe, častí především v šedesátých letech, byla na počátku normalizace ostře kritizována jako výraz revizionismu ve vědě a je třeba říci, že z ortodoxního marxisticko-leninského hlediska byla tato kritika oprávněná.²

Věcné chyby jsem v práci nenašel, jsem nicméně nucen v této souvislosti sebekriticky dodat, že nejsem odborníkem na dějiny a kulturu Indie. Z hlediska stylistického je práce napsána na velmi slušné úrovni dobře se čte. Musím jen poukázat na hrubou pravopisnou chybu, na s. 59, která zřejmě unikla autorově pozornosti (týká se věty o obhajobě Zbavitelovy kandidátské práce; autor napsal „o Thákurovy“ místo o „o Thákurovi“. Tato chyba kazí dojem práce. Pramenná základna je dostatečná.

Závěr:

Práci považuji za přínosnou. Plně splňuje nároky kladené na diplomovou práci. Proto ji **doporučuji** k obhajobě a navrhuji hodnotit stupněm „**výborně**“.

V Praze 23. srpna 2024

prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc.

² Viz např. KRÁL, Václav: Ke kritice našeho dějepisectví. Praha : ČSAV, 1973.